

Sakgal näme üçin goýberilýärkä?

Category: Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Sakgal näme üçin goýberilýärkä? SAKGAL NÄME ÜÇIN GOÝBERILÝÄRKÄ?

Meniň şu saparky ýöretjek pelsepämiň biraz geň-taňrak görnäýmegi-de ähtimal. Dogrudanam, ýazjak bolsaň, sakgaldan, murtdan başga zat gapyşdymyka? Ýöne biraz oýlanyp gördüm welin, gepbaşy edeniňe degýän mesele eken. Şol pursadam köne ýomak ýadyma düşdi. Däli ýaly öz-özüm ýylgyranymy duýman galypdyryn.

Ýomagyň manysy şeýleräk: ikinji jahan urşunda komandir «dil» getirmek üçin edenli esger gözläpdir. Ahyry murty tovlanyp duran ýigidiň ýanynda saklanypdyr. «Dil» getirilmäge iberiljegini eşiden murtly esgeriň ýüzi boz-ýaz bolupdyr. Ol: «Ýoldaş komandir, murtuma bakma, gaýrat ýokdur...» bagyryberipdir.

Elbetde, ýomaklaram tarpdan döremeýär. Onuň aňyrsynda, bolmanda, kinniwanja hakykat ýatandyr. Şundan görnüşi ýaly, murt, sakgal gaýratlylygyň, edermenligiň, danalygyň, sahatlylygyň alamaty.

Geliň, il içinde häli-şindi diýen ýaly gabat gelyän gürrüňlere gulak gabardalyň: «Pylany murt goýberäýipdir», «Şol bolşuna sakgalyňam ösdüripdir», «Ak sakgalyndanam utananok», «Sakgalyňdan hiňňildik uçaryn», «Yzynda durmajak bolsaň, sakgal-murt goýberip nätjek?». Şu jümleleri entegem dowam etdirseň bolardy. Her kim ýadyna düşüren sözünü goşubermeli. Bir zat welin, aýan: halkymyz sakgal-murt goýberýäne uly hormat goýupdyr, sylapdyr, sakgally ýaşulularyň maslahatyny kabul edipdir. Şeýlelikde; sakgal goýberen kişi biziň gözümiziň alnynda öz-özünden beýgelip gidip barýar.

Her döwür – bir döwür. Ozalam, häzirki zamanda-da sakgalam goýberilýär. Her kimiň öz islegi. Ýöne sakgala, murta bolan

garaýyş, megerem, üýtgänok. Elli ýaşdan geçip, sakgal goýberip, baş wagtyňy sypdyrman namaz okaýan kişi gözdençykgynçlyk etse, uly il ony ýazgarýar. Oña: «Binamys. Ýene sakgal goýberip, namazam okan bolýa» diýlip pislenýär. Eger şol gözdençykgynç iş eden sakgally bolmadyk bolsa, juda beýle ýigrenilmezdi. Herhal, sakgalyň «abraýy» halk arasynda uly. Şonuň üçin-de hiç haçan sakgaly «biabraý» etmeli däl. Yzynda durjak bolsaň, sakgaldyr murt goýbermeli.

Meniň pikirimçe, türkmençilikde sakgal goýberip, don, telpek geýen öz-özünden takwa kişä, yslam dininiň parzlaryny sypdyrman berjaý edýän adama öwrülýär. Megerem, şu duýgy biziň köpimizde bardyr. Munuň özi nesil, gan yzarlaýan bolmagy mümkindir. Şonuň üçinem gadym döwürden şu güne çenli ak sakgally gojalar diňe päkligiň manysynda ýadymyza düşýär.

Ilçilik. Her jüre adamlar gabat gelýär. Arada pensiy çykan tanşyma gabat geldim. Jowur ak sakgaly bar. Ýüzüne gelşip dur: «Tüweleme, sakgal goýberäýipsiň-ow!» diýenimde, ol: «Hawa. Her gün sakgal syrmakdan ýadap goýberäýdim. Ýöne sakgal saklamagam aňsat iş däl. Her gün ýuwup-daramaly, timarlamaly. Syrдыryp goýberäýjek welin, ilden utanýan. Adamlar: «Büý-ä messepsiz eken!» diýip weýläýjek ýaly bolup dur...» diýdi.

Onuň bu sözleri degşip aýdanyna-da düşünmedim, çyny bilen aýdanyna-da. Nähili bolanlygynda-da şu adam sakgalyňy syrmakdan ejap edýär. Ras, şeýlemi – onuň ýüreginiň hapa bolmagy mümkin däl. Sakgal ony köp zatlara borçly edýär. Arman käwagtlar sakgalyň özüni ýüňsakgal edýäris. Sakgala ysňat getirýänleri göreniňde ýokuşam degjek eken, gaharyňam geljek eken.

Ýigrimi baş-otuz ýyl ozalky bir waka ýadyma düşýär. Häzirki Metbugat öýüniň gündogar ýüzünde köne ýarmarka ýerleşerdi. Şol ýerde birnäçe garbanyşhana, çakyrdyr piwo satylýan dükanjyklar bardy. Günlerde bir gün ýoldaşym bilen şol ýerleriň birinde dikdurma garbanyp durduk. Işikde donly-telpekli, ak sakgally bir ýaşuly görüldi. Ol garbanyşhananyň bir çep tarapyna, birde sag tarapyna garanjaklady. Biz ony kimdir birini gözleýändir, kimdir bir tanşynyň, ýakynynyň (oglunyň, agtygynyň) şu taýda içip oturanyny eşidip, ony südenekledip

çykarmaga gelendir öýdüp çakladyk. Çakymyz çykmary.

Ýaşuly assyrynlyk bilen bufetçiniň ýanyna bardy. Bir stakan çakyr guýdurdy. Sakgalyny eli bilen basyp, çakry bir demde gönderdi. Ýene bir stakan guýdurdy. Onam şeytdi. Sag eli bilen murtuny süpürüp, agzyna kemptut atdy. Ol tutuş garbanyşhanadakylary haýrana galdyryp, çykalga tarap yöneldi. Şonda men saklanyp bilmän, onuň yzyndan: «Ýaşuly, sakgalyň-a işini gördüň!» diýip gygyrdym. Ol hatda yzyna-da garamady, jogabam gaýtarmady. Ýogsa, yzyna dolanyp: «Näme sakgallynyň içmäge haky yokmy?» diýenliginde şol mahal hiç hili jogap tapyp bilmezdim. Ýöne şol ýaşuly özüniň telek iş edýändigine düşüňän bolmaly. Ýogsa, ol garbanyşhana ogryn girmezdi, ogryn çakyr içip çalt çykyp gitmezdi. Arkaýyn oturyp, yzyndan piwo-sa içse içer oturardy. Herhal, diýseň-diýmeseň, sakgalda bir gudrat-a bar! Belki, ynsanyň utanç-haýasy sakgalda jemlenýändir?

Munça bolanyňa görä, ýene bir sakgally «wakany» aýdyp bereýin. Bu ozalky gürrüň beren wakamdan has öňräk boldy. Bir ýaşuly bardy. Ömür piwohanadady. Jalataýdy. «Ak girse-de, aň girmedik» diýilýänlerdendi. Ana, şu adam sakgal goýberdi otyryberdi. Ýok. Ol içgisini goýup, toba gelmedi. Sakgalyny sallasa-da ýene şol piwohanadan-piwohana sümer ýörerdi. Onuň bolşy ülpetlerine-de ýakmady. Olar oňa: «Sen ýa-ha içgiňi goý, ýa-da sakgalyňy syr!» diýdiler. Ýöne ol hiç maslahat almady. Ülpetleri has bekine tutdy: «Bilip goý, sakgalyňy syrman ýene piwohana geläýseň, sakgalyňy özümüz gyrkarys!» diýdiler. Bü-de oňa pent bolmady. Netijede, onuň ülpetleri el-aýagyby saklap, gaýçy bilen sakgalyny taýpardyp goýberdiler.

Men ozal arak-şerap içip, indem sakgal goýberip, Hak ýoluna düşen adama hiç haçan gyjytly söz aýdyp bilmerin. Durmuş bu. Ýaşlyk edilip, arak-şerabam içiler. Ýöne adam çyny bilen toba gelip, şeýle bet pişelerden ýüz öwürse, metjide gatnap, özüniň päkizelenmegini Biribardan dilese, oturan-turan ýerinde içginiň ynsany binamys edýändigini, ondan gaça durmalydygyny wagyz etse, biziň oňa: «Aý, seň özüň nämaý? Düýn dälmidiki köçede entirekläp ýöreniň?» diýmäge hakymyz yokdur. Şuny unutmalyň: çyn toba edeni Hudaý bagyşlaýandyr, geçirýändir.

Onuň geçmişini dörjeläp, köpçülikde teýeneli söz bilen ýüzüne gelmek bolsa, meniň çuňňur ynanjyma görä, günädir.

Hawa, sakgal, murt hormatyň bir bölegi. Sowet Soýuzy döwründe sakgalyň abraýyna biraz kembaha garalan bolmagy mümkin. Şol döwürde otuz ýaşynda sakgal goýberip, gyrmyz don, telpek geýeni görsek, gizläp oturmalyň, ýaňsylanlarymyz-da, seňrik ýygranlarymyz-da tapyldy. Olar, näme üçindir, şol gyrmyzy dona ata-babalarymyzyň ganynyň siňendigini unudylar. Unudylan zat kändi. Hudaýa şükür, şol unudylan döp-dessurlarymyz täzedan dikeldildi. Türkmen türkmen bolup ýaşaýar. Belki, ýalňyşýandyryn. Ýöne sakgaly türkmençilikden bir nyşan. Her öňýeten sakgal goýbermäge ýürek edip bilenok. Sakgal goýberseň – yzynda durmaly. Sakgaly perdelenip, niýetiňi-päliňi ýamana dikseň, ilini gözünden düşseň, sakgalyňa tüýkürjek, sakgalyňy gyrkjak, «sakgalyň işini gördüň!» diýip ýüzüne geljek dyzmaç pyýadalar tapylar. Şeýlelikde, sakgal goýberen türkmen halal, päkize bolmaly, dili dogaly-senaly bolmaly, uzyn sözüň gysgasy, ähli pis-ýaramaz, haram, hapa närselerden daşda bolmaly. Onsoňam, ak sakgally adamlaryň perişdeleri ýatlatmagy tötäden däl bolsa gerek.

Ras, sakgal goýberip, Hak ýoluna sygyndyňmy, onda sen sakgalyňa-da, özüňe-de, Biribara-da çirk getirmän ýaşamaly. Saňa şondan başga ýol ýok.

Çary GELDIMYRADOW. Jemgyýetçilik tankydy